Καὶ κανένας νὰ σοῦ δώσῃ δὲ θὰ σκύψῃ
τοῦ θανάτου τὸ στερνὸ φιλί.

Καὶ τὸ πέσιμό σου θὰ βροντήξῃ
κ' ἕνα μυρολόϊ σου θὰ οὐρλιάσῃ,
καὶ τὸ μυρολόϊ σου θὰ τὸ πνίξῃ
ἀπὸ πάνω σου ἀλαλάζοντας μιὰ πλάση.
Μιὰ καινούρια πλάση, μιὰ γεννήτρα
θὰ φουντώσῃ ἀπ' τὰ χαλάσματά σου,
κάθε δύναμης καὶ χώρης σου ἀπαρνήτρα,
διαλαλήτρα μοναχὰ τῆς ἀσκημιᾶς σου.
Πλάση ἀταίριαστη μ' ἐσὲ καὶ ξένη,
κι ἂς τὴν ἔχεις μὲ τὸ γάλα σου ποτίσει·
τὴν πατάει τὴ στέρφα γῆ σου καὶ διαβαίνει,
κ' ὅπου πάτησε ἀναβρύζει καὶ μιὰ βρύση.

Κ' ἡ Ψυχή σου, ὦ Πολιτεία
κολασμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία,
νεκρὴ ἀφίνοντας ἐσένα
θὰ πλανιέται κυνηγώντας ἄλλη γέννα.
Σάμπως νὰ εἶναι πουλημένη σὲ δαιμόνους,
θὰ σπαράζῃ καὶ θὰ πλέῃ μέσ' στὰ σκοτάδια,
καὶ ἴσκιος θὰ εἶναι μέσα στάδεια,
μέσ' στὴν ἄβυσσο μιὰ βάρκα·
κι ὁ ἴσκιος ὕστερα θὰ παίρνῃ σάρκα
κ' ἡ βάρκα ὕστερα θὰ φτάνῃ
σὲ ξεσκέπαστο ἀνεμόδαρτο λιμάνι.
Καὶ θὰ ζῇς ξανὰ στοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους
καὶ στὶς ἱστορίες τῶν ἐθνῶν
καὶ στοὺς κύκλους τῶν αἰώνων
θὰ μαυρολογᾷς, τῶν ξεπεσμῶν
ὦ Ψυχὴ καὶ τῶν ἀδόξαστων ἀγώνων.
Κ' ἡ Ψυχή σου, Πολιτεία καταραμένη,
δὲ θὰ βρῇ νἀναπαυτῇ·
τοῦ Κακοῦ τὴ σκάλα ἀπὸ σκαλὶ
σὲ σκαλὶ θὰ τήνε κατεβαίνῃ,
κι ὅπου πάῃ κι ὅπου σταθῇ,
σὲ κορμὶ χειρότερο θὰ μπαίνῃ.

Καὶ θἀρθῇ μιὰ μέρα, μαύρη μέρα!
Καὶ ἡ ψυχή σου, ὦ Πολιτεία,
θὰ κατασταλάξῃ πέρα, πέρα
στὴν καμαρωμένη Γῆ,
στοῦ ἥλιου τὴ χαρά, σταπρίλη τὸν ἀέρα.
Καὶ στὸ φῶς θὰ βγῇ,
καὶ ξαφνίζοντας τὸν ἥλιο,
σὰ θρεμμένο ἀπ' τὸ δικό σου αἷμα
ἕνα γέλοιο, ἕνα παράλλαμμα, ἕνα ψέμα,
ἕνα κλᾶμα, ἕνα ΒΑΣΙΛΕΙΟ.

Ὁ δικέφαλος ἀετός σου νά! μακριὰ·
μακριὰ πέταξε μὲ τἄξια καὶ μὲ τἄγια,
καὶ θὰ ἰσκιώσουν τὰ τετράπλατα φτερὰ
λαοὺς ἄλλους, κορφὲς ἄλλες, ἄλλα πλάγια.
Πρὸς τὴ Δύση καὶ πρὸς τὸ Βορριᾶ
τὴν κορώνα φέρνει, καὶ κρατᾷ
—καὶ τὰ νύχια του εἶν' ἁρπάγια—
καὶ τὴ δόξα καὶ τὴ δύναμη κρατᾷ·
καὶ τὸ γέλοιο, καὶ τὸ ψέμα τὸ Βασίλειο
ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ σένα μέσ' στὸν ἥλιο,
κοίτα, Θεέ! θὰ σέρνεται μπροστὰ
σὲ μπολσαμωμένη κουκουβάγια.
Μ' ὅλα σου θὰ ζῇ τὰ χαμηλά,
μὲ καμιά σου δὲ θὰ ζῇ μεγαλοσύνη,
κ' οἱ προφῆτες ποῦ θὰ προσκυνᾷ,
νᾶνοι καὶ ἀρλεκῖνοι.
Καὶ σοφοί του καὶ κριτάδες
τοῦ ἄδειου λόγου οἱ τροπαιοῦχοι,
καὶ διαφεντευτάδες
κυβερνῆτες του οἱ εὐνοῦχοι.

Καὶ θὰ φύγῃς κι ἀπ' τὸ σάπιο τὸ κορμί,
ὦ Ψυχὴ παραδαρμένη ἀπὸ τὸ κρῖμα,
καὶ δὲ θἄβρῃ τὸ κορμὶ μιὰ σπιθαμὴ
μέσ' στὴ γῆ γιὰ νὰ τὴν κάμῃ μνῆμα,
κι ἄθαφτο θὰ μείνῃ τὸ ψοφήμι,
νὰ τὸ φάνε τὰ σκυλλιὰ καὶ τὰ ἑρπετά
κι ὁ Καιρὸς μέσα στοὺς γύρους του τὴ μνήμη
κάποιου σκέλεθρου πανάθλιου θὰ βαστᾷ.

Ὅσο νὰ σὲ λυπηθῇ
τῆς ἀγάπης ὁ Θεός,
καὶ νὰ ξημερώσῃ μιὰν αὐγή,
καὶ νὰ σὲ καλέσῃ ὁ λυτρωμός,
ὦ Ψυχὴ παραδαρμένη ἀπὸ τὸ κρῖμα!
Καὶ θἀκούσῃς τὴ φωνὴ τοῦ λυτρωτῆ,
θὰ γδυθῇς τῆς ἁμαρτίας τὸ ντύμα,
καὶ ξανὰ κυβερνημένη κι ἀλαφρὴ
θὰ σαλέψῃς σὰν τὴ χλόη, σὰν τὸ πουλί,
σὰν τὸν κόρφο τὸ γυναίκειο, σὰν τὸ κῦμα,
καὶ μὴν ἔχοντας πιὸ κάτου ἄλλο σκαλὶ
νὰ κατρακυλήσῃς πιὸ βαθιὰ
στοῦ Κακοῦ τὴ σκάλα,—
γιὰ τἀνέβασμα ξανὰ ποῦ σὲ καλεῖ
θὰ αἰστανθῇς νὰ σοῦ φυτρώσουν, ὦ χαρά!
τὰ φτερά,
τὰ φτερὰ τὰ πρωτινά σου τὰ μεγάλα!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΣΚΛΗΡΑΙΝΑ

(Ἡ ἀρχή του στὸ περασμένο φύλλο)

Γ'.

Ἡ βασιλικὴ συνοδεία κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ Χρυσοτρίκλινο καὶ τὸν Τριπέτωνα εἶχε φτάσει στὸ Λαυσιακὸ Τρίκλινο. Δεξιὰ κι ἀριστερὰ στὸ μακρουλὸ Τρίκλινο εἶταν ἀραδιασμένοι στρατηγοὶ καὶ πατρίκιοι ντυμένοι γιορτινὰ σαγιὰ καὶ κάτασπρες δαλματικές. Οἱ κουβικουλαρέοι ἀκολουθοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα. Κ' ἔβλεπε κανεὶς μαζωμένα ἐκεῖ τὰ πιὸ ἀλλόκοτα πρόσωπα. Φυσιογνωμίες βυζαντινὲς μὲ μάτια μεγάλα καὶ στενὰ μάγουλα καὶ φίνα στόματα ποὺ κρυφογελοῦσαν ἀσάλευτα σκεδὸν ἢ ξεσύρονταν ἀμίλητα μὲ σφιχτὴ ταπεινωσύνη. Κι ἀνάμεσα στὸ λαμπροστόλιστο πλῆθος ξεχώριζε ἡ πυργωτὴ κορμοστασιὰ τῶν Ἀρμένηδων καὶ τῶν Ἰβήρων, τὰ κοκκινόξανθα κεφάλια τῶν Νορμαννῶν ἀρχηγῶν, οἱ σκούρες μορφὲς τῶν ἀρχόντων τῆς Βουργαριᾶς ἢ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀλέπας. Ὁ καθένας μὲ τὴ στολὴ καὶ τ' ἄρματα τῆς φυλῆς του.

Περνώντας ὕστερα στὸν Τρίκλινο τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ Μονομάχος στκμάτησε στὸ πρῶτο τ' Ὀμφάλιο—στρογγυλὴ μαρμαρένια πλάκα ποὺ φεγγαρόλαμπε στὴ μέση τῆς σάλας. Ἡ κουρασμένη του ὄψη μαρτυροῦσε ἀνήσυχη στενοχώρια. Τὸ μέτωπό του ἔσκυφτε καταχνιασμένο κάτω ἀπὸ τὴν πετραδοστόλιστη κορώνα· τ' ἄσπρο διβηρήσιο καὶ τὸ τζιτζάκιο ποὺ φοροῦσε δὲν εἴχανε σήμερα τὴ χάρη ποὺ θάμπωνε ἄλλοτε τῶ γυναικῶ τὰ μάτια. Κοντά του παραστέκουνταν ἡ Σκλήραινα μὲ φορεσιὰ πασκαλιὰ σπαρμένη μαργαριταρένια ἀγριόροδα. Μαζί της ἐρχόντανε κ' οἱ δυὸ Αὐγούστες ἀδερφές.

Μὲ τὴν ἀγέρινη κείνη ἀδιαφορία τῆς ζωντανῆς χαρᾶς ποὺ μᾶς σηκώνει κάποτε παράλογα κι ἀσυνάρτητα ἡ Σκλήραινα θωροῦσε τριγύρω τὰ χρυσόβαθα μωσαϊκὰ τῶν τοίχων. Οὔτε εἶδε κὰν τοὺς μεγαλοσιάνους ποὺ μὲ τὴ σειρὰ προσκυνοῦσανε τὸ Μονομάχο μπροστὰ στ' Ὀμφάλιο. Οὔτε ἄκουε τὰ μουρμουρίσματα ποὺ κοχεύανε στῶν αὐλικῶν τὰ στόματα γιὰ κείνη. Πρώτη φορὰ στὸ Παλάτι νὰ παρουσιαστῇ σὲ πίσημη τελετὴ ἡ ἀγαπητικιὰ μαζὶ μὲ τὶς νόμιμες βασίλισσες. Τὸ σκάνταλο συντάραζε ὁλάκερη τὴν ἱεραρχικὴ ψυχὴ τοῦ Βυζαντίου. Κρυφὸς θυμὸς ἀντάρεψε τὰ φρύδια τῶ γεράντω κ' οἱ ζωστὲς

σο βρῆκε ἀκόμη δύναμη ἀρκετὴ νὰ παρακαλέσῃ τὸν κ. Σεβιλά.

—«Τὸ νεφρί μου, γιατρέ, νὰ μὴ μοῦ τἀφήσετε, νὰ τὸ βγάλετε....παρακαλῶ....»

Τέτοια τὰ στερνά της τὰ λόγια κ' ἔπεσε δίχως αἴσθηση. Πῆρε τὰ ἐργαλεῖα του ὁ κ. Σεβιλὰς καὶ σοβαρός, ἀμίλητος, ψυχή, μάτια καὶ χέρι, καταπιάστηκε τὸ κόψιμο.

Βάσταξε μιάμισι ὥρα.

Ὁ Ἀντρέας κάτω, σ' ἕνα καμαράκι ποὺ τὸν ὡδηγήσανε, δούλεβε. Διώρθωνε τὸ δέκατο ἕβδομο τυπογραφικὸ φύλλο ἑνὸς μεγάλου του βιβλίου. Ὁ νοῦς του ἄλλοῦ. Στὴ σάλα. Στὴν Κατινούλα. Στὴν Ὄλια. Μὰ δούλεβε, δούλεβε ὁλοένα. Συγκέντρωνε τὰ μυαλά του, πρόσεχε σὲ κάθε ψηφί, καὶ συνάμα σὲ κάθε κρότο ποὺ ἀκουγότανε στὸ σπίτι. Ὅσο τέντωνε τὰ νέβρα του περισσότερο στὴ μελέτη, τόσο περισσότερο θάρρος τοῦ ἐρχότανε. Ἡ θέληση τοῦ ἔδινε δύναμη κ' ἡ δύναμη θέληση, ἀπὸ τὸ συναίστημά του πὼς ἐνεργοῦσε, πὼς φερνότανε σὰν ἄντρας. Κάποτες ἀπόθετε τὴ διόρθωση στὸ τραπέζι, ἀκκουμποῦσε τὴν πέννα στὸ καλαμάρι, συλλογιότανε μιὰ στιγμή, κι ἀνέβαινε, νὰ μάθῃ. Ἀνέβηκε μιὰ δυὸ φορὲς μόνο. Τοῦ φαινότανε πὼς τἀποτέλεσμα πιὸ σίγουρο, ἂν ἔδειχνε πιὸ σίγουρος ὁ ἴδιος.

Ἄξαφνα χτύπησε τὸ ἠλεχτρικὸ τὸ κουδούνι, μὲ διάρκεια. Δηλαδὴ τέλειωσε τὸ χειρούργημα. Ἡ κλινικὴ ἄνω κάτω. Θόρυβος στὶς σκάλες. Πετάχτηκε. Ἡ Κατινούλα κατεβασμένη κιόλας στὴν κάμερη της ἀπὸ τὴ σάλα.

Ἡ Κατινούλα ζοῦσε.

Ζοῦσε. Μὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρῃς, γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃς. Κάτασπρη. Ξαπλωμένη στὸ κρεββάτι σὰ νὰ τῆς ἔφυγε ἡ ψυχή. Καὶ κοιμισμένη ἀκόμη. Τὰ βλέφαρά της—ἀχ! τὸ θέαμα τὸ τρομαχτικό!—μισοσφαλοιγμένα πρὸς τὰ κάτω, κι ἀπὸ τὰ ματόφυλλα ξεδιάκρινες λίγη θολούτσικη λεφκωσιὰ καὶ στὴ μέση κάτι μάβρο στρογγυλωτό, σὰν ἀποσβησμένο, σὰν ξεθωριασμένο, σὰν ὄφεγγο, σὰ βουβό! Εἶτανε τὸ χλωροφόρμι ποὺ δὲν ἔπαβε ἡ νάρκη τοῦ. Καὶ τὸ φῶς τῆς μέρας, ποὺ τῆς ἄνοιγε τὰ μάτια μιὰ στιγμή, τὰ θάμπωνε ἀντάμα καὶ δὲν τἄφινε νἀνοίξουνε ὁλότελα.

Ἡ ἀνάσα μὲ ρυθμὸ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλια ποὺ στὴν ἴσια μεγάλη τους χαρκμάδα δείχνανε καὶ τὶς δυὸ δοντοσειρές. Τὴν κοίταζε ὁ Ἀντρέας, καὶ σιγὰ σιγά, σὰ νὰ ψιθύριζε καμιὰ προσεφκή, ψιθύρισε μὲ πόνο καὶ μὲ καρδιὰ τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ του·

Ὕπν' ὀδύνας ἀδαής, ὕπνε δ' ἀλγέων,
εὐαὲς ἡμῖν ἔλθοις,
εὐαίων, ὦναξ . . . .

Ἔννοιωθε τώρα τὴ σημασία τοῦ ὕπνου γιὰ τοὺς ἀῤῥώστους. Ἔβλεπε κιόλας πὼς τὴν ἀποκοίμιξε ἡ ζέστη. Κι ἀπόσωσε μὲ τὸ νοῦ του·

ὄμμασι δ' ἀντέχοις
τὰν δ' αἴγλαν, ἃ τέτατται τανῦν . . .

Βάστα, ὕπνε, στὰ ματια της μπροστὰ τὴ λάψη σου ἀφτὴ ποὺ παντοῦ περεχύνεται . . . . ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ πκρατηροῦσε τώρα καὶ στὴν Κατινούλα·

Πῆγε ἀπάνω στὴ σάλα τῆς χειρουργικῆς. Φαίνεται πὼς ὁ κ. Σεβιλὰς εἶχε κατορθώσει ἀριστούργημα. Ὁ κ. Μαλαμὲς ἀκόμη τονὲ συχαιρότανε καὶ θαμάζανε οἱ νοσοκόμες. Εἶδε ὁ Ἀντρέας καὶ τὸ νεφρὶ τὸ βγαλμένο. Πῶς νὰ μὴν τῆς βγάλουνε τέτοιο σύντροφο; Πρησμένο παντοῦ μεριά, φοῦσκες φοῦσκες, κι ἅμα τὶς ζουλοῦσες ἢ τὶς τρυποῦσες, μὲ τὸ βελόνι, ἔῤῥεγε τὸ ἔμπυο. Κράτησε τὸ νεφρὶ ὁ κ. Σεβιλάς, νὰ τοῦ κάμῃ ἀνάλυση ἕνας συνάδερφος τοῦ Μπ...., ἱστολόγος, νὰ μάθουνε ἂν εἶναι τόντις τίποτις φυματίωση στὴ μέση. Ὁ Σεβιλὰς ἄλλαξε βοῦχα κ' ἔπλυνε τὰ χέρια του, ἥσυχος, ἀφρόντιστος, σὰν τὸν ἄξιο ἐργάτη ποὺ δούλεψε γερὰ καὶ

πατρικίες κ' οἱ κορδωμένες μαγίστρισσες εἶχαν ἕνα ξυνοχαμόγελο στὰ χείλια.

Ἡ Σκλήραινα δὲν τοὺς ἀγροικοῦσε ὅμως. Ἔννοιωθε τὸ αἷμα της νὰ σφυροκοπᾷ μὲ λυρικὴ γοργάδα κ' ἕνα τραγούδι σὰν τζιτζίκων ἡλιομεθυσμένων ἀριολαλοῦσε μέσα της. Μὰ καθὼς ἡ μεγάλη συνοδεία ξεκίνησε πάλε πρὸς τὰ Σκῦλα ὅπου τηνὲ περίμεναν οἱ Μαντατόροι κ' οἱ Ἀσηκριτήδες, εἶδε ἀνάμεσά τους τὸν Ψελλὸ καὶ τὸν ἄκουσε πού μισόφωνα ξεστήθιζε τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου :

«οὐ νέμεσιν Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν».

Μ' ἀλαφρότατο κίνημα τοῦ κεφαλιοῦ ἡ Σκλήραινα τοῦ ἔδειξε πὼς κατάλαβε τὴν παραβολή.

Ἀπὸ τὴ μεγαλόπρεπη πόρτα τῶ Σκύλω βγήκανε στὸν ἀνοιχτόφαρδο Αὐγουσταιώνα. Εἶχε ψυχαλίσει τὴ νύχτα καὶ τὰ χτίρια σφαντούσαν ὁλόγυρα σὰ βαμένα καινούρια δροσερὰ χρώματα. Ὡς κ' οἱ σκιὲς εἶχανε πιὸ βαθιὰ διαφάνεια καὶ σκάλιζαν ἀπὸ μέσα τοὺς θόλους τῶ Διαβατικῶ. Στοῦ Ζεύξιππου τὶς καμάρες ἀσπρολογούσαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας τ' ἀγάλματα. Κ' ἡ Σκλήραινα παρατήρησε στοῦ Ὁμήρου τὴν προτομὴ δυὸ βρόχινες στάλες πού δὲν εἶχανε ἀκόμα στεγνώσει μέσα στ' ἀδειανά του τὰ μάτια. Γιατί τάχα νὰ δάκρυζε ὁ τυφλὸς ἀοιδός ;

Ὅλο καὶ φούσκωνε τ' ἀσκέρι καὶ καθὼς πέρασε ἀπὸ τὸ Μεγάλο Ἱππόδρομο σύψυχος σηκώθηκε ὁ μυριοπρόσωπος λαὸς χαιρετώντας τὸ Μονομάχο καὶ τὶς βασίλισσες μὲ τὸ πατροπαράδοτο «Τοὺ Βίνκας».

Ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴ μεριὰ τοῦ Ἱππόδρομου – ἐκεῖ πού κατηφορίζει ὁ τόπος κατὰ τὴ θάλασσα— περίμενε μυρσινοστόλιστη τῶν Ἁγιωνε Σέργιου καὶ Βάκχου ἡ ὀχτοθόλωτη ἐκκλησιά. Τὰ σήμαντρα χτυπούσαν ἀναγγαλιάζοντας τὸ γλαυκομέταξο ἀγέρα. Λίγα σύννεφα ξεσέρνονταν ἀκόμη ἀλάργα σὰν ἀσπρειδερὲς ξεσκισμένες ρίζες. Καὶ πίσω ἀπὸ τοὺς Βαράγγους μὲ τὰ γυμνὰ γόνατα καὶ τοὺς ἀσημένιους μπαλτάδες στριμώνουνταν ὁ πολυποίκιλος λαὸς τῆς Πόλης – ἀνατολίτες μὲ σαρίκια κι ἀνοιχτοχρώματες φορεσιὲς, Γόθοι μὲ βουνήσιες κάπες καὶ σταυρωτὰ πετσιὰ στὰ πόδια, γραικορωμαῖοι μὲ τὴν ξεθυμασμένη εὐγένεια τῆς κλασικῆς τους ἀριστοκρατίας, ἀμέτρητοι ρασσοφόροι ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ τὶς σκήτες καὶ τὶς ρούγες, δουλευτάδες τοῦ λιμανιοῦ καὶ χτίστες καὶ τοῦ Σεκρέτου κκλαμαράδες καὶ μαθητούδια πού γλεντούσανε τὴ σκόλη μὲ πειράγματα καὶ φωνές. Καὶ κάτω ἀπὸ τὶς καμάρες τῶ Μαγγάνω ἀκουγότανε ἡ φωνὴ τῶ γυνκικῶ τοῦ Φόρου πού μὲ τὰ καλαθάκια στὸ χέρι πουλούσαν ἀνεμώνες καὶ γλαυκόγελους μενεξέδες.

Καβάλα σὲ χρυσοκάπουλη μούλα πέρασε παρακυλώντας μέσα στὸ πλῆθος ὁ Ἅγιος Καισαρείας. Κ' οἱ γυναῖκες κ' οἱ χωριανοὶ καὶ πολλοὶ θρῆσκοι πολίτες ριχνόντανε νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη γιὰ κὰν ν' ἀγγίξουν τῆς μούλας τὸ σαμάρι.

Καὶ τώρα ψέλνανε μέσα στὴν ἐκκλησιὰ οἱ βουκάλιοι πολύστροφους ὕμνους. Σὰν ἀσημόχρυση φεγγοβολὴ ἀνέβαινε τὸ θυμίαμα κι ἀπλώνουνταν πρὸς τοὺς ἅγιους πού μὲς ἀπὸ τὰ χρυσωπά τους ἀλώνια χασκοτηρούσαν πάνω στοὺς θόλους. Οἱ κολώνες ἀπὸ πιπεράτο μάρμαρο λὲς καὶ ζωντάνευαν καὶ σειόντανε σὰν ἀνεμοχάδευτες φοινικιές. Κ' ἡ Σκλήραινα θαμπωμένη νόμιζε πὼς κ' οἱ λαμπροστόλιστοι παπάδες κ' οἱ διάκοι μὲ τὰ ξανθὰ τὰ γένεια κι ὅλο τὸ τέμπλο μὲ τὰ κονίσματα σειόντανε καὶ κεῖνα ρυθμικὰ μὲς τὴ μελωδία πού ξέπαιρνε τὴν ἐκκλησιὰ σὰν ἀλαφρωμένη πρὸς τὸ πορφυρογάλαζο φέγγος τοῦ μεγάλου τρούλλου.

Καὶ τὸ δραματικὸ κοντάκι τοῦ πατριάρχη Σεργίου μεγαλόφωνο ἀναλαλοῦσε :

Χαῖρε δι' ἧς
ἡ χαρὰ ἐκλάμψει
Χαῖρε, δι' ἧς
ἡ ἀρὰ ἐκλείψει
Χαῖρε, τῶν δακρύων
τῆς Εὔας ἡ λύτρωσις...

Στριμωγμένος ὁ αὐλικὸς κόσμος ἀκολουθοῦσε τὴ θεατρικὴ λειτουργία μὲ σταυροκοπήματα καὶ μετάνοιες. Πολλοὶ μισοψέλνανε. Ἄλλοι κρυφοκουβεντιάζανε μὲ σιγαλὲς ματιὲς κι ἀκρόχειλα χαμόγελα. Ὁ Μονομάχος εἶχε ἀφεθῆ πάνω στὴ ράχη τοῦ μαλαματένιου σέντζου σὰν ἀποξεχασμένος. Ἴσως καὶ νὰ τὸν ἐνοχλοῦσε τὸ μάτι τοῦ Πατριάρχη πού σὰ δικαιοκρίτης τόνε κοίταζε ἀγνάντια ἀπὸ τὸν οἰκουμενικό του θρόνο. Ἡ Ζωὴ στριφογύριζε μὲ ἀπρόσεχτη ἀγαθοσύνη καὶ σκουντοῦσε κάποτε μὲ τὸν ἀγκώνα τὴ Θεοδώρα γιὰ νὰ τῆς σιγομιλήση κάτι, μὰ ἡ ἀδερφή της μὲ θρήσκα περηφάνεια δὲν καταδέχουνταν νὰ τῆς ἀποκριθῆ.

Ἡ Σκλήραινα κάπως ἄρχισε νὰ βαριέται. Ἀκουμπισμένη στὸ στασίδι της ἔπαιζε στὰ δάχτυλα τὸ νόμισμα τοῦ Διόνυσου πού κρέμουνταν ἀπὸ τὸ λαιμό της περασμένο σὲ μαλατένια πολύμακρη ἁλυσίδα. Μὰ σὰν ξάφνισμα τήνε συντάραξε τὸ τρανὸ τροπάρι :

Ἐξιστάμενος βλέπω τὸ ὅραμα
ὅτι ἄπνους ὁ χθές μοι συνόμιλος·
ἀπεπαύθη φωνὴ ἀγορεύουσα,
ὀφθαλμὸς θεωρῶν ἀπελήλατο·
τὰ πάντα ὄργανα ἐσίγησαν
ὁ Θεὸς γὰρ συνέκλεισε τούτους . . . .

Σὰν ὑγρὸ κάτι ἔνοιωσε στὰ δάχτυλά της. Κοίταξε. Ἀπὸ τὰ χρυσὰ σταφύλια τοῦ Διόνυσου ἔτρεχε κόκκινο κρασί—κόκκινο σὰν αἷμα νωπό, σὰ φλόγα πετραδιοῦ. Ὤ ! ἡ μυρωδιά του ! Μύριζε, μύριζε σὰν τὸ πευκοστρωμένο χῶμα ὕστερα ἀπὸ δροσιὰ χινοπωρινό. Κάτι πού μεθοῦσε μὲ Ὀλύμπια ὁρμή, μὲ ξέσκεπη μεγαλοσύνη, μὲ τὴν τρέλλα τοῦ μεσημεριοῦ στὰ μεστωμένα τ' ἀμπέλια καὶ τοὺς γλαυκοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ. Μύριζε, μύριζε ! Καὶ τὸ θάμπωμα μεγάλωνε, μεγάλωνε ὁλοένα. Καὶ νὰ καὶ πού ὁλόγυρά της κι ἄλλοι μοιάζουνε σὰ νὰ πιάνουνται ἀπὸ τὸ ἴδιο μεθύσι. Τὰ μάτια τους μισοκλεισμένα θαμποκοιτάζουν. Τὰ χείλια τους ἀνοίγουνε σὰ βρεγμένα κρασί.

Τὰ πάντα ὄργανα ἐσίγησαν
ὁ Θεὸς γὰρ συνέκλεισε τούτους . . . .

Ἡ μουσικὴ ἀργοπεθαίνει. Μουδιάζει ἡ λειτουργία. Μιὰ καινούρια ζωὴ ἀρχίζει νὰ σαλεύη μέσα στὸν ἀσσυριακὸ πλοῦτο τῆς ἐκκλησιᾶς. Χλωρὰ κλήματα σκαρφαλώνουνε στὶς κολώνες καὶ τὸ τέμπλο γεμίζει κισσούς. Κλαδιὰ πεύκων ξεπηδοῦν κουκουνάρια γεμάτα καὶ σπαρτὰ χρυσολογοῦνε στὰ στασίδια, στὶς καμάρες, στὰ μανουάλια. Μιὰν ἀγράμπελη ἄνθισε στὴ μέση τοῦ τρούλλου καὶ στὰ Βαγγέλια πάνω ξαπλώθηκε ἡ ἀσπρόσαρκη κάπαρη.

Καὶ νὰ τοῦ Πατριάρχη πέφτουν τὰ κατάλευκα ροῦχα. Ὀλόρθος πετιέται μὲ τὰ μαλλιὰ χυμένα, μὲ τὸ θύρσο στὸ χέρι, μὲ δέρμα καπλανιοῦ ριγμένο γύρω στὸ γυμνό του κορμί. Θεῖα νειάτα ξαναμορφίζουν τὸ πρόσωπό του. Καὶ μιὰ βουὴ—βαθιὰ κι ἀντιλαλούσα – σύντρομη κλαγγάζει, σκίζει τὸν ἀγέρα στριγγερά :

Ἰώ, Ἰώ, Ἴακχε !
Εὐοί, εὐάν, Λυαῖε !

Ὁ Μονομάχος παραδέρνει σὰν πρησκοκοίλης Σιληνός. Τραγοπόδης σάτυρος ἕνας διάκος χλιμιντρᾷ. Οἱ παπάδες χοροπηδοῦν αἰγιπάνες κι ἀνοίγουνε λάγνες ἀγκάλες. Ὁ καντηλανάφτης ὀρθώνεται βαθυχαίτης Κένταυρος. Ὡς κ' οἱ ἅγιοι κατεβκίνουν ἀπὸ τὰ κονίσματα. Ὅμως ὄχι ἅγιοι πιὰ μὰ θεοὶ τοῦ Ἡσίοδου. Ζωντανεύουν κ' οἱ ἁγιογραφίες ἀκόμα τῶν

τώρα πάει καλιά του.

Ἡ Κατινούλα δὲν ἔμελλε νὰ ξυπνήση πρὶν ἀπὸ μιάμιση ὥρα ἢ δυό. Εἶχε λίγο καιρὸ λοιπὸν ὁ Ἀντρέας. Χύθηκε, πού νὰ πῆς, περισσότερο παρὰ πού βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι. Νὰ σεργιανίση τὴν πόλη, νὰ δῆ, νἀνασάνη. Ἔννοιωθε σὰν ξαλαφρωμένος. Ἔννοιωθε καὶ κάτι παράξενο, γλυκό, πού μόλις τὸ διατύπωνε ῥητὰ μὲ τὸ νοῦ του, ἐνῶ ξανάλεγε μέσα του πάλε τοὺς στίχους τοῦ Φιλοχτήτη, ἔννοιωθε πὼς ἄξαφνα γινότανε ἡ ζωή του χρήσιμη καὶ στοὺς ἄλλους. Τὸ συναίστημα τοῦ ἐρχότανε σὰν ἐφκάριστο κι ἀναπαφτικό. Γιὰ τοῦτο, θέλησε νὰ σεργιανίση κομμάτι καὶ τὴ χώρα. Ὄχι. Κάτι ἄλλο συλλογίστηκε. Ἀπὸ τὸ πρωΐ τὸ εἶχε καημὸ πού ἕνα γυαλὶ ἀπὸ τὸ ματογυάλι του ξεγλύστρησε, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ σιάξη ὁ ἴδιος. Προτοῦ ἔρθη στὴν Κλινικὴ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο του, στὶς ἕξη, πρόσταξε τοῦ ἁμαξᾶ νὰ περάση ἀπὸ ἑνὸς διοφτροποιοῦ. Μὰ ὅλα τὰ μαγαζιὰ κλεισμένα καὶ δυσαρεστήθηκε. Θέλησε τὸ λοιπὸ νὰ πάη τώρα πού ἀνοίξανε· βρῆκε μοναχός του τὸ μαγαζί, ἀγόρασε μάλιστα καὶ κάτι γιὰ τὸ παιδάκι τοῦ πραματεφτῆ, πού ἔκλαιγε σὲ μιὰ γωνιὰ, νὰ τὸ παρηγορήση. Σμίγανε ὁλοένα στὴν ψυχή του τὸ ἔλεος κ' ἡ γεωμετρία.

Δὲν εἶχανε φτάσει ὅμως τὰ τσιγαρέττα του ἀπὸ τὸ Παρίσι, κάπνισε ὅσα ἔφερε τὴν ψεσινὴ στὸ ταξίδι μὲ τὴ χολόσκαση, τὴ νύχτα καὶ στὴ διόρθωση τοῦ δέκατου ἑβδομου φύλλου τοῦ καινούριου του μεγάλου βιβλίου. Πῆρε ἄλλα σ' ἕνα καπνοπουλεῖο, διάβασε μιὰ φημερίδα, περπάτησε, καὶ μάνι μάνι γύρισε στὴν Κλινική.

Ξυπνημένη πιὰ ἡ Κατινούλα, δηλαδὴ ξύπνησε ἴσια ἴσια τὴ στιγμὴ πού μπῆκε ὁ Ἀντρέας στὴν κάμερή της. Τὸν τήραξε κ' ἡ ματιά της σὰ ῥώτημα. Κατάλαβε ὁ Ἀντρέας καὶ γελαστὰ τῆς ἀποκρίθηκε·

—«Ναί ! Βγῆκε πού βγῆκε τὸ νεφρί, τὸ κακό!»

Καὶ τῆς χάδεψε τὸ μέτωπο. Χαρὰ ζουγραφίστηκε στὸ πρόσωπό της. Κ' ἔκλεισε πάλε τὰ μάτια της, νὰ κοιμηθῆ τὸ φυσικό της τὸν ὕπνο, τὸν ὕπνο τὸν καλόνε.

Μίλησε ὁ Ἀντρέας μὲ τὴ νοσοκόμα, τὴ Βιχτώρια. Ἔξυπνη γυναίκα, ἔκοφτε κι ἀπὸ γιατρική. Ἀφοῦ ἔβλεπε τόσο προσεχτικό, τόσο φροντισμένο τὸν κ. καθηγητή, φρόντιζε, πρόσεχε κι ἀφτὴ ἀκόμη περισσότερο. Ἀφωσιωμένη κιόλας στοὺς ἀῤῥώστους της. Μπορεῖ νἀφωσιώθηκε κάτι παραπάνω στὴν Κατινούλα, ὄχι μόνο γιατὶ τἄξιζε τὸ κορίτσι καὶ τῆς ἄρεσε ἀμέσως, μὰ γιατὶ πρὶν ἔρθουνε ἀκόμη, διαδόθηκε ἡ φήμη σ' ὅλο τὸ Μπ.... πὼς ἔφτασε μιὰ ξένη πού οἱ γιατροὶ τοῦ Παρισιοῦ τὴν ἀποφασίσανε καὶ γύρεβε σωτηρία στοῦ κ. Σεβιλᾶ. Φιλοτιμιότανε λοιπὸν ἡ Βιχτώρια καὶ γιὰ τὴν Κλινική της. Ἔπρεπε δίχως ἄλλο τὸ χειρούργημα νὰ πετύχη, νὰ γίνη καλά, ὁλότελα καλὰ ἡ Κατινούλα. Γιὰ τοῦτο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πόθο της νὰ γειάνη, τῆς ἐρχότανε καὶ φόβος μήπως παθη τίποτις, ἐπειδὴ μποροῦσε τόντις νὰ πάθη πολλά. Τὸ ἤξερε ὁ Ἀντρέας κι ἀπὸ τὸ γιατρό, σὰν τὸν ἀποχαιρέτησε στὸ Χαμονοκόρφι. Τοῦ τὰ εἶπε ὅμως τώρα πιὸ ξάστερα ἡ Βιχτώρια. Οἱ τέσσερεις, ἂς ἀποσώσουμε πιὰ τὸ λογαριασμό, οἱ ἑφτὰ πρῶτες μέρες, ὕστερις ἀπὸ τὸ ξενέφρισμα, εἶτανε καὶ οἱ πιὸ σημαντικές, γιὰ νὰ δοῦνε ἂν τὸ δέφτερο τὸ νεφρὶ δουλέβει. Ἀ σταματήση . . . τί ἔλεγε τοῦ Ἀντρέα ὁ Σεβιλάς ; Νὰ σου κ' ἡ χαστουκιὰ, κατακέφαλη.

Ἔννοιωσε ὁ Ἀντρέας πὼς ἀδύνατο νὰ κάθεται στὸ ξενοδοχεῖο. Ἄξαφνα καὶ τὴ νύχτα βροντοῦσε ὁ κίντυνος στὴν πόρτα. Ἰδιοστιγμὶς ἔπρεπε νἄναι κεῖ. Ὄχι πολὺ κόμμοδο καὶ γιὰ τὴν ἐργασία του νὰ τρέχη κάθε τόσο ἀπὸ τὴν Κλινικὴ στὸ ξενοδοχεῖο κι ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο στὴν Κλινική. Στὴν ἄλλη ἄκρη

τοίχων. Ἡ Γέννηση ἀλλάζει μορφή. Ὁ Διόνυσος Λικνίτης παίρνει τὴ θέση τοῦ Ἰησοῦ μέσα στὸ ἀγροτικὸ παχνί κ' ἡ Παρθένα στεφανωμένη στάχυα ξαναθυμᾶται πὼς εἶταν ἀρχικὰ ἡ Δήμητρα, ἡ Μάννα Γῆ.

Οἱ Αὐγούστες, οἱ ζωστές, οἱ ἀρχόντισσες, ὅλες κυλιοῦνται μισόγυμνες, ξεφρενικσμένες Μαινάδες. Μέσα στὰ ζωντανὰ κλαδιὰ καὶ γύρω στὶς πορφυρὲς βρύσες τοῦ κρασιοῦ ποὺ χύνεται ἀπὸ τὴν Ἅγια Τράπεζα, πλέκουνται καὶ ξεπλέκουνται τὰ ὀρθόφλεβα στήθια, οἱ χρυσόδρωτες πλάτες, τὰ λεύτερα πόδια. Τὰ στόματα ξανοίγουνται μὲ τραγικὴ ἀγριάδα. Οἱ τίγρες ἀναπηδοῦνε γαυριασμένες καὶ τὰ τραγιὰ ὀρθώνουνται νὰ κουτουλήσουν. Ἀπέραντος ἀλαλαγμὸς τραντάζει τὰ βακχικὰ ψυχόρμητα.

Κι ἀνάμεσα στὶς ἀφρισμένες Μιμαλλόνες, τοὺς πατσουρομύτες Σάτυρους, τὰ ἡδονάκλειστα τ' ἀγκαλιάσματα, τὸ διονυσιακὸ ξεπάρσιμο, περνᾷ τριγκλίζοντας πάνω στὴ μούλα του ὁ ἅγιος Καισαρείας —μεθυσμένος κι αὐτὸς Πάνας μ' ὅλα τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ μέσα στὰ δασωμένα στήθια του.

Μὰ πάνω στὴν Ἅγια Τράπεζα θρονιασμένη σὰν ὑπέρκαλη Ἀριάδνη, δεσπόζει βασίλισσα τῶν ὀργίων ἡ γλαυκομέτωπη Σκλήραινα.

Δ'.

Βιαστικὸς ἀνέβαινε ὁ Ψελλὸς κατὰ τὸ σούρουπο πρὸς τὸ κουβούκλι τοῦ Καμηλᾶ. Τὸ ἔμπασμα ἔχασκε ἄδειο. Μὰ καθὼς πέρναγε ἀκροπατώντας πάνω στὶς προκονησιώτικες μαρμαρόπλακες ἀλαφιάστηκε ἀπὸ μιὰ φωνὴ ποὺ σιγαλοσφύριζε πίσω του:

— Ποῦ τρέχεις, Ψελλέ; Τί πιλαλᾷς, γλυκέ μου ἀσκηριτή;—Καὶ τὸ κεφάλι τοῦ Βοΐλα ξετρύπωσε ἀνάμεσα στὶς κουρτίνες πλαγινῆς πορτοπούλας.

— Πῶς εἶναι ἡ Σκλήραινα; λαχάνιασε ὁ ἄλλος.

— Τὸν ἀστερισμὸ τῆς Ἀριάδης τοιμάζουνε στὸν οὐρανό. Τὰ θάματα δὲ στερεύουν. Ἀκούω πὼς ἡ ἀφεντιά σου σὰν Πρίαπος ξετσιπώθηκες στοῦ Βάκχου τὸ ζεφάντωμα. Σοφὸς τσίτσιδος.

— Ὄχι. Δὲν εἶχα μπῆ στὴν ἐκκλησιά. Εἶχα μείνει στὰ Κατηχουμένια. Καὶ καθὼς ἔγερνα στὶς μυρτόπλεχτες πρασινάδες σὰν κρασιοῦ νάρκωμα μὲ θόλεψε. Θάμπος ἔβλεπα μέσα, μορφὲς ἀλλόκοτες διαβαίνανε. Τρελλῆς μυθολογίας ὄνειρο. Σὰν ἀπὸ βαθὺ φαράγγι ἄκουγα ν' ἀντιλαλοῦν ὀρφικὰ βογγητά. Καὶ δὲν μποροῦσα νὰ κουνηθῶ. Δοκίμασα νὰ μπῶ μὰ κάτι σὰν τοῖχος γυάλινος μὲ σταμάτησε. Κ' ὕστερα δὲ θυμοῦμαι πιὰ καλά. Εἶδα νὰ κουβαλιοῦν ὄξω τὴ Σκλήραινα σηκωτή. Σὰ βουβὴ σαστισμάρα χλώμιαινε τὰ χαλασμένα πρόσωπα. Ὁ λαὸς ὅμως δὲν κατάλαβε τὴν ἀλήθεια. Μὰ ἔμαθα κάτω πὼς ἡ Σκλήραινα χαροπαλεύει.

— Τὶς ὄμορφες διαλέγει γιὰ τὸ κρουσταλλένιο του κρεββάτι ὁ Χάρος. Δὲν παλεύει μόνον στ' ἀλώνια. Γνωριστὴς κι αὐτός.

— Δὲν εἶναι ὥρα γι' ἄνοστα χωρατά.

— Δὲν τὸ ξέρεις πὼς στὰ χέρια μου τὴ Μοῖρα βαστῶ; Δὲν τὸ βλέπεις πὼς τώρα θὰ εἶναι ὁλόκληρος ὁ Μονομάχος δικός μου; Πάνε τῆς Σκλήραινας οἱ μοιρασιές. Μὰ σὺ τὰ μάτια σου στὴν Ἀλανή. Τῆς καρδιᾶς σου ἡ Αὐγούστα ποτὲ νὰ μὴν πεθάνῃ.

— Ἂς μὴν εἶταν.... Καὶ φοβερίζοντας τὸν τζουτζὲ μὲ γοργὴ ματιὰ τράβηξε γιὰ τὴ μισοανοιγμένη πόρτα τοῦ Καμηλᾶ.

Γλίστρησε μέσα. Μιὰ μεγάλη καντήλα κρεμάμενη ἀνάμεσα στὶς πράσινες θεσσαλικὲς κολωνίτσες σιγαλόφεγγε μὲ θρησκευτικὴ ἀσαλεψιά. Τὸ φῶς στρογγυλεμένο δὲν ἔφτανε ὡς τῆς Σκλήραινας τὸ κρεββάτι. Μὰ μέσα στὸ μισοσκότειδο φαίνονταν ὁλόγυρα στὴν καμαρωτὴ ζωοφόρο τὰ σπιθόχροα ψηφιδωτὰ ποὺ ξεϊστορούσανε τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τὶς νίκες τοῦ Βουργαροφάγου. Ὁ μεγάλος ρήγας μὲ τὴ σπάθα στὸ χέρι λὲς καὶ φοβέριζε ἀκόμα τῆς Ἀχριδας τὸ κάστρο καὶ τὸ σπαρτιατικὸ τοῦ Πρίλαπου κονάκι. Καὶ γύρω του σκύφταν ἀραδιασμένα τὰ τυφλωμένα κοπάδια τῶ Βουργάρω.

Κάτασπρη κοιτουνταν ἡ Σκλήραινα πάνω στὸ κρεββάτι. Στὸ προσκέφαλο τήνε παράστεκε ἡ Ἀλανή. Ὁ Μονομάχος σωριασμένος στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ κοίταζε σὰν παράλυτος. Μιλιὰ δὲ βγάζανε. Κι ἀκουγότανε μόνο τῆς Σκλήραινας ἡ γοργὴ ἀναπνοή.

Ὁ Ψελλὸς κρυμένος στὴ σκιὰ μιᾶς κολώνας ἔνοιωθε διαπεραστικὸ φόβο νὰ τὸν καταλῇ. Τὴ λατρεμένη βασίλισσα τοῦ παλατιοῦ ἐρημιὰ προδότρα κύκλωνε τώρα ποὺ τὴν ἄγγιξε ὁ Χάρος. Καὶ συλλογιζότανε ὁ Ψελλὸς πὼς ἡ στριγγιὰ φωνὴ τοῦ Πάνα μέσα στὰ δάση τ' ἀρκαδικὰ ἔτσι θὰ ἐδιωχνε στὸ διάβα του τὴ νύχτα βοσκοὺς καὶ ζωτικὰ καὶ τρομαγμένα γιδοπρόβατα.

Μὰ τώρα μ' ὀνειριασμένη φωνὴ παραμιλοῦσε ἡ Σκλήραινα:

— Βλέπω, ξαναβλέπω. Εἴμουνα τότε παιδί. Στὸ ξοχικό μας τὸ χτῆμα. Γαλανὴ ζωὴ καὶ γέλοια πάνω στὶς θυμωνιές. Τρέχουμε, τρέχουμε τρελλές. Τὰ χέρια μας μυρίζουνε ρετσίνα τῶν πεύκων. Ἂ νά καὶ τὸ δικό μου τὸ μεγάλο τὸ πεῦκο! θ' ἀνεβῶ πάλε πάνω στὰ φουντωτά του κλαδιὰ ν' ἀκούσω τὸ βράδι τὶς βρυσούλες ποὺ τραγουδᾶνε οἱ νεράϊδες.

Ἀνασηκώθηκε λίγο τηρώντας τὰ γύρω μωσαϊκά:

— Γιατί μ' ἀγριοκοιτάζεις, Βασίλεια; Μὴ νὰ θυμᾶσαι ἀκόμα τῆς σκληρῆς γενιᾶς μας τὴν ἀποστασία; Ὄχι. Τήνε ξέρω καλὰ τὴ λύπη σου. Θυμώνεις γιατὶ ἀνόητα κι ἀλαφρόκαρδα σπατάλησα τοὺς θησαυροὺς ποὺ μάζεψες ἐσύ. Θυμώνεις γιατὶ βλέπεις χαμένος νὰ ξοδεύεται στὰ χέρια μιᾶς γυναίκας τῆς ζωῆς σου ὁ ἀκούραστος ἡρωϊσμός. Ἄδικα οἱ πολέμοι, ἄδικα οἱ νίκες, ἄδικα ἡ σιδηρένια σου θέλησή. Μὰ σκύψε ν' ἀκούσῃς. Ἐγὼ βλέπω μακριά. Θὲ νἄρθῃ μέρα σοῦ λέω ποὺ στὰ βαλσαμωμένα σου χείλια θὰ βάλουν οἱ πιστικοὶ περιπαίχτρα φλογέρα. Θὰ ξεπέσῃς καὶ θὰ χαθῇ τ' ὄνειρό σου. Δὲν τήνε σώζεις τὴν Πόλη. Δὲν εἶσαι θεοφύλαχτη. Κ' εἶσαι ὁ στερνὸς ποὺ προσκύνησε τὸ βωμὸ τῆς Παλλάδας στὴν Ἀθήνα. Κι ὅ,τι δὲν ἔκανες ἐσὺ ὁ ἀλύγιστος πῶς θὲς νὰ τὸ κάνω ἐγώ;

Ἡ Ἀλανὴ ἔσκυψε νὰ τήνε φιλήσῃ. Μ' ἀνυπόμανα τήνε παραμέρισε ἡ Σκλήραινα:.

— Κ' ἦρθα, ἦρθα μ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα μέσα μου. Τῆς μυθικῆς Λήδας εἶμαι παιδί. Κ' ἡ ψυχή μου δὲ μέτρησε τοὺς ὀκνοὺς αἰώνες. Κ' ἔφερα αἷμα παρνασσένιο γιὰ τὰ κορμιὰ τ' ἀνήθικα κ' ἔφερα ἀγέρα γιὰ τὶς σκλάβες ψυχὲς κ' ἔφερα τὴν ἀθάνατη λαλιὰ τῆς ζωῆς ποὺ ζῇ καὶ βασιλεύει. Ἀτσαλένιος μ' ἀνάδευε ρυθμὸς καὶ ἡ ματιά μου ἐπλαθε μάρμαρα. Βουνήσια φούσκωνε τὰ στήθια μου ἄνοιξη. Εἴμουνα τὸ γλαυκὸ κορφοβούνι μὲ τὰ κόκκινα ἀγριολούλουδα. Μὰ νὰ ὁ χιονιὰς μὲ μαρμάρωσε. Ἀγύριστα πάνε καὶ πάνε τὰ καλοκαίρια τῆς ὀμορφιᾶς!

Ἄξαφνα σὰν τρομαγμένη κάρφωσε τὰ μάτια της στὸ πλαγινὸ παρακλήσι τοῦ Ἅγιου Μιχαὴλ ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ τὸ κουβούκλι τοῦ Καμηλᾶ. Ἀπὸ τὴν ἀνοιγμένη πόρτα φαινόντανε μέσα τὰ μαλακόφωτα κανταήλια καὶ τὰ κεράκια ποὺ θαμποφέγγανε μπρὸς στὰ κονίσματα.

—Τὸ βουβαλάκι, πάλι τὸ βουβαλάκι, ἀνατρόμαξε. Πάντα μοῦ κόβει τὸ δρόμο. Ἥσυχα κάθεται χάμω καὶ γλύφει τὰ γυαλιστερὰ του ρουθούνια. Τὰ μαῦρα του μάτια κρυφοκοιτάζουνε μὲ πονηρὴ λαγνεία. Καὶ

τῆς Κλινικῆς τοῦ ἔδειξε ἡ Βιχτώρια ἴσια ἴσια ἕνα στενὸ μικρούτσικο καμαράκι καὶ τὸ μόνο διαθέσιμο. Τὸ συλλογίστηκε τὸ μετασυλλογίστηκε ὁ Ἀντρέας. Δὲν ἤθελε θαρρῶ νἀφήσῃ τὸ ξενοδοχεῖο γιὰ νὰ μὴν πῇ τάχα, γιὰ νὰ μὴν τὸ παραδεχτῇ κάπως ὁ ἴδιος πὼς ἀλήθεια ὑπάρχει τέτοιος κίντυνος. Ἀφοῦ ὅμως ὅλο τἀπόγεμα δὲν τὸ κούνησε ἀπὸ τὴν Κλινική, ἀφοῦ ἔφαγε τὸ βράδι στὶς ἕξη, μὲ τὸ σουρούπωμα, πήρανε ἄλλο δρόμο οἱ λογισμοί του. Ἀνάγκη, ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὴν ἄρρωστη. Ἔρριξε, ὕστερις ἀπὸ τὸ φαγί, ἀκόμη μιὰ ματιὰ στὴ διόρθωσή του, κ' ἔκαμε ἀπόφαση ἀστροπελεκίς. Πετάχτηκε στὸ ξενοδοχεῖο. μάζωξε τὰ πράματα καὶ τὰ θυμητάρια του τῆς Ὄλιας, σφάλοιξε τὴ βαλίτσα, τὴν ἔδεσε, τὴν κλείδωσε, τονὲ βοήθησε στὸ κουβάλημα ὁ ξενοδόχος, ἕνας καλὸς ἄθρωπος, καὶ ἡ ὥρα ἑννιά, φερμένος στὴν Κλινική. Ἀνάσανε. Ἀνάσανε καὶ ἡ Κατινούλα. Συνηθισμένη ἀπὸ παιδὶ νὰ βλέπῃ πάντα πλάγι της ἕνα τουλάχιστο ἀπὸ τἀγαπημένα της πρόσωπα τοῦ σπιτιοῦ, βρισκότανε ἀπομονωμένη, ξενιτεμένη, ἀνήσυχη, ἄβολη στὴ μεγάλη τὴν κάμερή της, κι ὅσο κι ἂν τὸ λαχταροῦσε ἡ καρδιά της νἀρθῇ ὁ κύριος, λέξη δὲν ἀποκοτοῦσε νὰ ξεστομίσῃ. Ἀγκαλὰ ἡ καημένη, ἅμα ποὺ ἄνοιγε τὸ στόμα, ἡ ἀνάσα της πιανότανε, μάλιστα τὴν πρώτη μέρα.

Ὁ Ἀντρέας πλάγιασε ἀργά, σηκώθηκε νωρὶς νωρίς. Κούραση δὲν ἔννοιωθε καμιά· ὁ νοῦς του τεντωμένος. Πήγαινε στῆς Κατινούλας. Νὰ μάθῃ. Ῥωτοῦσε τὴ νοσοκόμα. Δούλεψε τὴ νύχτα ἢ δὲ δούλεψε τὸ νεφρί; Κάποτες ἡ ζωή μας ἀλάκαιρη συγκεντρώνεται ἢ καθρεφτίζεται μέσα σὲ κανένα περιστατικὸ ποὺ ὅταν εἴμαστε καλά, μᾶς φαίνεται ἀσήμαντο ἢ ποὺ ντρεπούμαστε νὰ τοῦ δώσουμε τὴ βαθειά του φυσιολογικὴ σημασία. Ἡ ντροπὴ φέβγει, σὰν καταλάβῃς πὼς ἄξαφνα παίζεται δράμα καὶ πὼς ἀθρώπινο πλάσμα κιντυνέβει. Τὸ λούλουδο τὸ μαραμένο, τοῦ φτάνει μιὰ σταλούλα δροσιὰ νὰ μὴν πεθάνῃ. Λούλουδο ἑτοιμομάραντο κι ὁ ἄρρωστος ὁ κακομοίρης. Λίγο νερὸ τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσῃ. Ὅσο δὲ στείρεβε μέσα της ἡ ἅγια βρύση τοῦ νεροῦ, μποροῦσε κ' ἡ Κατινούλα νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ βάσανο τὸ παλιό της. Τὸ μαζώνανε καὶ τὸ φυλάγανε σὲ μιὰ λεκανίτσα. Ἡ Βιχτώρια δὲ βαστιότανε ἀπὸ τὴ χαρά της, κάθε φορὰ ποὺ τῆς ἔγνεφε ἡ Κατινούλα νὰ σιμώσῃ. Κάθε της ἀνάγκη κ' ἐλπίδα καινούρια. Δὲν τὸ πίστεβε ὁ Ἀντρέας πὼς θἀρθῇ καιρὸς ὅπου μὲ τέτοιο φόβο θὰ προσμένῃ ἕνα νερό. Δίχως τὸ νερὸ ἐκεῖνο, χαμένος ὁ τόσος κόπος, ἡ συνείδησή του πάλε ἄρχιζε τὰ δεινά της τὰ κατηγόρια, ποὺ χρόνο χασομέρησε προτοῦ ἀκούσῃ τὸ βουβὸ ζύγωμα τοῦ Χάρου, ἡ ψυχή του κομμάτια ποὺ καὶ σήμερις ἀκόμη, ἀμελώντας τὴν Κατινούλα, παλε σὰ νἀμελοῦσε τὴν Ὄλια του δέφτερη φορά.

Πέρασε ἡ πρώτη μέρα. Πέρασε ἡ ἀβριανή. Στιγμὴ τὴ στιγμή, ἀνάσαινε ὁ Ἀντρέας. Πέρασε κ' ἡ τρίτη. Νὰ ποὺ κ' ἡ τέταρτη πέρασε. Οἱ σημαντικώτερες. Τέσσερεις μέρες σωστὲς τὴν παρασκεβή τὸ πρωΐ, ἑννιὰ τοῦ Σταβροῦ. Τί σύμτωση! Ἑννιὰ τοῦ Σταβροῦ, μιὰ κι ἀφτὴ ἀπὸ τὶς μερομηνίες του τὶς ἱερές, σὰν ἀπάντησε τὴν Ὄλια στὴ Βενετιά! Δὲν ἡσύχασε ὅμως. Ἔπρεπε νὰ περάσουνε κ' οἱ ἄλλες τρεῖς. Τὸ πιὸ σπαραχτικὸ εἶτανε ποὺ ἡ Κατινούλα ὑποψία δὲν εἶχε γιὰ τίπετις. Ἀνάσκελα πεσμένη, δὲν μποροῦσε νὰ σαλέψῃ ξαιτίας τῆς πληγῆς της κι ὅταν τῆς ἀλλάξανε τὸ δέσιμο, πονοῦσε. Πονούσανε καὶ τὰ κόκκαλά της στὸ κρεββάτι, γιατὶ μόλις τῆς ἀπόμνησκε πετσί, κ' ἡ νοσοκόμα τῆς ἔβαζε λίγη κολκρέμα ἢ βαζελίνα, τόσο ἔφκολα τσουγκρανιζότανε ἡ τρυφερή της σάρκα μὲ τὸ κίνημα τὸ παραμικρό.

(ἀκολουθεῖ)

γά τὰ κέρκτα—στρογυλὰ καὶ μικρούλικα—ξεμυτίζουνε μέσα στὰ σγουρά μαλλιὰ τοῦ κούτελου. Καὶ δὲς το, κυλιέται. Θέλει νὰ μὲ σκεπάσῃ μὲ τὴν ἀσκήμια του, νὰ μὲ τσαλαπατήσῃ γυμνή. Παντοῦ σταύλους ὁσμίζεται καὶ γιὰ βουβάλες ἀντρειεύεται. Σώστε με καὶ σιμώνει. Δὲ βλέπετε πὼς σηκώνει τὸ κεφάλι του νὰ ταυρίσῃ;

Σιγαλινὰ προχωροῦσε τώρα ἀπὸ τὸ παρακλήσι μὲ τὸ δισκοπότηρο στὸ χέρι ὁ δεσπότης. Πλησίασε στὸ κρεββάτι νὰ μετκλάβῃ τὴ Σκλήραινα ποὺ ψυχοραγοῦσε πιά. Μὰ καθὼς ἔσκυβε μιλώντας λόγια πονετικὰ ὀρθώθηκε κείνη κι ἁρπάζοντας τὸ δισκοπότηρο ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ τίναξε καταμεσίς τῆς κάμαρας.

— Φύγε σοῦ λέω, τοῦ φώναξε. Δὲν θέλω τὸ σάπιο σου κρασί. Δὲ σοῦ φτάνουν οἱ σάρκες ποὺ μόλυνες; Δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸ κοπάδι σου ἐγώ. Τὴ ζεύλα σου δὲν τήνε βάζεις στὸ λαιμό μου. Ξέρω τὴν ψευτιά ποὺ σὲ γέννησε. Μισῶ τὴν κακόψυχη σποριά σου.

Ὁ δεσπότης γονάτισε μουμουρίζοντας προσευκές. Τόνε μιμήθηκαν κ' οἱ ἄλλοι μ' ἀνελπισιά. Ἱερόσυλη φρίκη τοὺς ἀποξύλωνε. Ἡ Σκλήραινα ξανάπεσε ἀποκαμωμένη στὸ κρεββάτι. Κ' ἡ σιωπὴ ἀναροῦσε τραγική.

Σὲ λίγο κάπως συνέφερε ἡ Σλήραινα. Ἀσυγκράτητα λόγια σκλεύανε στὰ χείλια της. Ὀνειροφαντάσματα σαστίζαν τὰ μάτια της κ' ἴσκιοι ἀπόκοσμοι ἀνάδευαν τὴν ψυχή της.

— Νυχτώνει στὸν Ὄλυμπο πάνω, ἀναστέναξε. Γύρω καθισμένοι στοὺς ἄσπρους θρόνους χλωμιάζουν οἱ θεοί. Μαυρογάλαζοι χασκουν πίσω τους οἱ γκρεμνοί. Σὰ σεισμὸς τραντάζει τὸ βουνὸ τὸ μέγα. Κι' ἀνάσκελα πέφτουν οἱ θρόνοι μὲ τοὺς ἀσάλευτους θεούς. Πέφτουνε, πέφτουν οἱ θεοί. Ἀκοῦς τίποτε; Τὸ βάραθρο δὲ μιλᾷ. Μὰ νὰ λίγος ἀφρὸς ἄσπρισε τὴ νυχτιασμένη θάλασσα κάτω. Ἐκεῖ θὰ πέσανε νὰ θαφτοῦν. Κανεὶς δὲν κλαίει. Γιατὶ νὰ κλαῖς τὴ ζωὴ ποὺ πέθανε; Ἀντίλαλος ἀπολογιέται. Τί λέει; —Θὰ ξανάρθουν, θὰ ξανάρθουν. Πότε, μὰ πότε, ὦ θεοί; — Νυχτώνει, ὁλοένα νυχτώνει. Γυμνὴ καὶ κρύα ἡ κορφή. Μὰ τί ξανοίγω κεῖ κάτω; Δαδιὰ καὶ φωνές. Γύρω γύρω παίρνουν τὶς πλαγιές. Σὰ φίδι πύρινο ἀνεβαίνει μεγαλώνοντας ἡ σπειρωτὴ φωτιά. Ὕμνος ἀρχαῖος — χιλιοτραγουδισμένος — ὀργιάζει, τεντώνεται νὰ κουρσέψῃ τ' ἀστέρια.

Τινάχτηκε στὰ γόνατα. Κὶ ξέσκεπη μὲ τὰ μαλλιὰ λυμένα στοὺς γαλαζένιους ὤμους καὶ τὰ χέρια τεντωμένα σὰ νὰ πάσκζαν κάτι πολυπόθητο ν' ἀγκαλιάσουνε, φρένιαζε μ' ἀλλόκοτη θρησκευτικὴ φωνή.

— Ἔρχεσαι, Διόνυσε. Ἔρχεσαι πάλι, καλέ μου. Κάψε τὰ δάση σου, ζωντάνεψε ξανὰ τὶς μεγάλες ὁρμές. Τὸ μεθύσι φέρε καὶ τὸ θάμα τὸ γυμνό. Θὰ νικήσῃς τὸ ἄτολμο σκοτάδι. Τὰ θεῖα μάτωσε κορμιὰ καὶ τὰ θεριὰ ξαμόλυσε καὶ τὸν Ἥλιο τὸ ξανθό μας μέθυσε. Καὶ γώ, καὶ γὼ μαζί σου, Ἴακχε. Μὴ μὲ ξεχάσῃς κ' εἶμαι δική σου. Ἔλα στὸν Παρνασσό, στὸν Ἑλικώνα, τῆς λευτεριᾶς νὰ σύρουμε τὸ χορό. Ποιός πεθαίνει, ποιός ζῇ; Ζῶ, ζῶ κι ἂς πεθαίνω ἐδῶ. Κι ὅπου θάψουνε τὸ κορμί μου θὰ μυρίζῃ τριαντάφυλλα τὸ χῶμα παντοτεινά.

Ἡ φωνή της κόπηκε. Μὰ πιὸ λαχνιασμένη ξακολούθησε :

— Σὰν πεῦκο μὲ σκλαγᾷς, λαμπρόστηθό μου μελτέμι. Πηδώντας ἂς ἀνεβαίνουμε. Χορεύοντας ἂς γελοῦμε κι ἂς πλάθουμε. Ἀνάφτε κι ἄλλα δαδιά. Φῶς, φῶς ἀπέραντο, πυρκαγιὲς τινάχτε. Ἡ φωνή φωνή σου, θεέ. Ἰώ, ἰώ, Βάκχε! Εὐοί, εὐάν, εὐαῖε!

Κ' ἔπεσε ἀνάσκελα.

Karachi *7—12—06.* ΕΡΜΟΝΑΣ

Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΣΚΙΑΧΤΡΟΥ

Αὐτὴ εἶνε μιὰ ἀληθινὴ καὶ παράξενη ἱστορία, ποὺ μοῦ τὴν ἀνιστόρησ' ἕνας γέρος χωρικός, κάνοντας τὸ σταυρό του γιὰ τοῦ κόσμου τὰ παράξενα.

Στὸ χωριό του ζοῦσε ὁ ἀσχημότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Καλὰ-καλὰ δὲν μποροῦσες νὰ καταλάβῃς γιατὶ ἤτανε ἄσχημος. Δὲν ἤτανε ἡ μύτη του, τὰ μάτια, τ' αὐτιά του, τὸ σαγόνι, τὸ κεφάλι του ἢ τὸ κορμί του. Ἤτανε κι ἄλλοι ἄνθρωποι στὸ χωριὸ στραβομύτες, στραβοσάγονοι, κεφαλάδες κι' ἀλλοίθωροι. Μὰ ἡ ἀσχημιὰ τοῦ ἀνθρώπου αὐτουνοῦ ἤτανε ἄλλο πρᾶμα. Οὔτε ζωντανὸ κανένα, οὔτε πετούμενο, οὔτε ψάρι ματαστάθηκε ποτὲ τόσο ἄσχημο Ἤτανε μοναδικὸς στὸν κόσμο.

Οἱ ἄνθρωποι στὸν δρόμο σταματοῦσαν καὶ τὸν κύταζαν. Τὸν κύταζαν ὄχι πιὰ μὲ περιέργεια, μὲ ἀηδία ἢ μὲ συχαμό. Τὸν κύταζαν μὲ θαυμασμὸ καὶ κάποτε, ὅταν ἤτανε νύχτα ἢ σκοτεινιά, μὲ φόβο. Καὶ δὲν ἤτανε μονάχα οἱ ἄνθρωποι. Τὰ σκυλιὰ τὸν ἔπαιρναν ἀποπίσω καὶ τὸν γαυγίζανε σὰ λυσσασμένα. Δὲν κοτοῦσε νὰ περάσῃ ἀπὸ γειτονιά, ἀπὸ δρόμο ἢ ἀπὸ στάνη. Μόλις τὸν ἀπέκοψαν τὰ σκυλιὰ μικρὰ μέγαλα χυμοῦσανε νὰ τὸν φᾶνε. Αὐτὸς ὅμως τραβοῦσε τὸν δρόμο του, ἤξερε πῶς κατιτὶ τὸν φύλαγε σὰ φυλακτὸ ἀπ' τὴ λύσσα τῶν σκυλιῶν. Καὶ εἶχε δίκαιο. Τὰ σκυλιὰ τρέχανε ἀποπίσω του, τὸν ζυγώνανε, νὰ τὸν ξεσχίσουν μὲ τὰ δόντια, μὰ μόλις τὸν ζύγωναν κάτι τὰ σταματοῦσε. Βάζανε τὴν οὐρὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια τους καὶ ἐφεύγανε μὲ λυπητερὲς στριγλιές, σὰν νὰ τὰ εἶχε δαρμένα.

Ὁ ἄσχημος ἄνθρωπος—ἔτσι τὸν ἔσπρωξε ὁ Πειρασμὸς—ἀγάπησε τὸ ὡμορφότερο κορίτσι τοῦ τόπου. Τὸ ἀγάπησε μὲ τὰ σωστά του. Μέρα-νύχτα περνοῦσε κάτω ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ καὶ κύτταζε στὰ παράθυρα μ' ἕνα παράπονο, ποὺ τὸν ἔκανε ἀσχημότερο. Ὁ κόσμος ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ γελοῦσε. Τἀδέρφια τοῦ κοριτσιοῦ γελοῦσανε κι' αὐτά. Δὲν ἄξιζε τὸν κόπο νὰ θυμώσῃ καὶ κανένας. Ποιὸς ἐγύριζε νὰ τὸν ἰδῇ τέτοιο σκιάχτρο! Οἱ γειτόνισσες γελοῦσανε κι' ἐκεῖνες καὶ πειράζανε τὤμορφο κορίτσι μὲ λόγια καὶ μὲ χωρατά. Μόνο τὤμορφο κορίτσι καθότανε μοναχό του κ' ἔκλαιγε ἀπ' τὸ μεγάλο του κακό. «Τί μοῦ ἤτανε γραφτό! ἔλεγε. Νὰ μ' ἀγαπήσῃ ἕνα σκιάχτρο!» Τόπερνε σὰν καταφρόνια καὶ σὰ φόβερα. Καὶ τὴν ἔπαιρνε τὸ παράπονο κ' ἔκλαιγε μοναχή της.

Ὁ ἄσχημος ἄνθρωπος δὲν μπόρεσε νὰ βαστάξῃ στὴ φλόγα τῆς ἀγάπης. Τὸν ἔκαιγε μέρα καὶ νύχτα. Καὶ ὅσο περνούσανε οἱ μέρες, ἀπὸ τὴν πίκρα καὶ τὸν καϋμό του γινότανε ὁλοένα ἀσχημότερος. Οἱ διαβάτες δὲν τὸν κυττάζανε πιά. Γυρίζανε τὸ κεφάλι τους μὲ τρομάρα. Τὰ σκυλιὰ τὸν γαυγίζανε ἀπὸ μακρυά. Τρελλαμένος ἀπ' τὴν ἀγάπη εἶδε κι' ἀπόειδε καὶ μιὰ νύχτα ἔβαλλε ἕνα τρομπόνι στὰ μιλίγγια του καὶ σκόρπισε στὸν ἄνεμο τὸ ἄσχημο πρόσωπό του. Τὸ πρωὶ τὸν βρήκανε κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ κοριτσιοῦ. Σημάδι δὲν ἔμενε πιὰ ἀπ' τὴν ἀσχημιά του καὶ χρειάσθηκαν ἄλλα σημάδια γιὰ νὰ γνωρίσουν ποιὸς ἤτανε. Κανένας δὲν τὸν λυπήθηκε κανένας δὲν τὸν ἔκλαψε καὶ σὰν τὸν θάψανε σὰν σκυλὶ τὴν ἄλλη μέρα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες γελοῦσαν μὲ τὰ παράξενα, ποὺ γίνονται στὸν κόσμο.

Μὰ τὤμορφο κορίτσι δὲν μποροῦσε νὰ βαστάξῃ τὴν καταφρόνια ποὺ τῆς ἔκανε ἡ ἀγάπη ἑνὸς σκιάχτρου. Δὲν μποροῦσε νὰ χωρέσῃ ὁ νοῦς της πῶς μέσα σὲ τόσα κορίτσια, ὤμορφα καὶ ἄσχημα, διάλεξε αὐτήνε νὰ τὴν ἀγαπήσῃ. Κι' ἀπ' τὴν ἡμέρα ποὺ σκοτώθηκε γιὰ τὴν ἀγάπη της, τὸ πῆρε σὰν παράπονο καὶ σύχαθηκε ἡ ἴδια τὴν ὡμορφιά της. Μὰ δὲν ἔλεγε τίποτα σὲ κανέναν κ' ἔλυωνε μοναχή της. Οἱ γειτόνισες ποὺ τὴν βλέπανε ἀχνὴ καὶ λυπημένη, τὴν πειράζανε περισσότερο γιὰ νὰ τὴ παρηγορήσουν, τῆς λέγανε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ ἄσχημου ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ὀμορφιά της ποὺ μάγεψε ἕνα σκιάχτρο, γιὰ τὸν ἄγριο σκοτωμό του.

Τὤμορφο κορίτσι τὸ πῆρε μαράζι. Ἔκλαιγε, ἔκλαιγε κρυφὰ ἀπ' τὸν κόσμο κ' ἔλυωνε σὰν τὸ κερί. Κι' ὅλο ἔλυωνε ὡς ποὺ μιὰ μέρα ἔκλεισε τὰ ματάκια μὲ τὰ μεγάλα ματόκλαδα καὶ δὲν τἄνοιξε πιά. Ὁ κόσμος ἔκλαψε τὸν ἄδικο χαμό της κ' οἱ τραγουδιστάδες τῆς βγάλανε τραγούδι. Μὰ τὰ φθονερὰ κορίτσια λέγανε πῶς πέθανε κι' αὐτὴ ἀπ' τὴν ἀγάπη, πῶς ἕνας κρυφὸς καϋμὸς τὴν ἔφαγε γιὰ τὸν ἄσχημο ἄνθρωπο καὶ πῶς ὅλα γίνονται στὸν κόσμο. Κανένας ὅμως δὲν τὸ πίστεψε.

Ἔτσι ὁ ἄσχημος ἄνθρωπος σὲ λίγο καιρὸ πῆρε μαζί του τὴν ἀγάπη του, καὶ δὲν τὴν ἄφισε νὰ τὴ χαρῇ ἄλλος κανένας στὸν κόσμο. Καὶ εἶνει μιὰ ἀληθινὴ ἱστορία, ποὺ μοῦ τὴν ἀνιστόρησε ἕνας χωρικός, κάνοντας τὸν σταυρό του γιὰ τοῦ κόσμου τὰ παράξενα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΣΤΟΝ «ΠΑΡΝΑΣΣΟ»

Ὁ κ. Δ. Καλλαμᾶνος, καλεσμένος ἀπὸ τὸ σύλλογο «Παρνασσὸ» τὶς προάλλες, στὴν πλατειὰ σάλα τοῦ Συλλόγου, μπροστὰ σὲ κόσμο περισσὸ καὶ διαλεχτὸ ἀπὸ κύριους καὶ κυρίες, ἔπλεξεν αἰσθαντικὰ καὶ γλαφυρά, τὸ ἐγκώμιο τοῦ Δημήτριου Βερναρδάκη. Σοφὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ χαραχτήρισε ὁ ρήτορας τὴν τέχνη καὶ, γενικώτερα, τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ φιλόλογου, κ' ἔξυπνα κοίταξε νἄβρῃ τὴν πηγὴ τῆς διπλῆς ὄψης τοῦ ἔργου τούτου, καμωμένου ἀπὸ κάποια πολεμικὴ τραχύτητα καὶ μαζὶ ἁπαλὰ εὐγενικοῦ, στὴ διπλὴ καταγωγὴ τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὴν Κρήτη κι ἀπὸ τὴ Λέσβο. Ὁ κ. Καλλαμᾶνος ἀπάνου σὲ τοῦτο ἀνάφερε τὴ γνώμη κάποιου ξένου κριτικοῦ πῶς ἡ καθεαυτὸ πατρίδα τῆς Ἑλληνικῆς ποίησης δὲν εἶναι ἡ Ἀθήνα, ὁλλὰ τὰ ἑλληνικὰ νησιὰ—ποὺ τόσο ὡραῖα τὰ τραγουδεῖ ὁ Μπάϋρον μεσα στὸ «Δὸν Ζουάν» καὶ θεῖκὴν ὠνόμασε τὴ δραματικὴ ἐργασία τοῦ Βερναρδάκη, γιατί, ἂν καὶ χωρὶς τὴν εὔκολην αὐτοσχέδια ρητορικὴ τοῦ πατριωτισμοῦ, ἂν καὶ χωρὶς τὸ ὡραῖο διονυσιακὸ μεθύσι τοῦ λυρισμοῦ, ἥσυχα καὶ σπουδασμένα καὶ ἀπολλώνια, εἶναι μιὰ ἐργασία κυκλικὴ ποὺ κλεῖ μέσα της ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία μὲ τοὺς σημαντικούς της σταθμοὺς, ἀπὸ τὴν μυθικὴ Ἑλλάδα τῆς «Ἀντιόπης» ἴσα μὲ τὴ Ρωμιοσύνη τοῦ καιροῦ τοῦ Ἀλήπασα, περνώντας ἀπὸ τὸ ἐπικὸ Βυζάντιο τῶν Φωκάδων κι ἀπὸ τὸ ξεπεσμένο Βυζάντιο τῆς Φραγκοκρατίας. Ὁ Βερναρδάκης εἶναι κοντὰ στὸν Ἰωάννη Ζαμπέλιο καὶ στὸν Ἀλέξαντρο Ἰαγκαβῆ, ὁ μεγαλήτερος δραματογράφος ποὺ εὐτύχησε νἀποχτήσῃ ἡ καθαρεύουσα λογοτεχνία, καὶ, πρῶτα πρῶτα παρασυρμένος μὲ τὸν ἔρωτα καὶ μὲ τὴ μίμηση τοῦ Σαιξπήρου, ὁ ποιητὴς τῆς «Μαρίας Δοξαπατρῆ» καὶ τῶν ἀθλητικῶν «Κυψελιδῶν», κ' ὕστερα κι ἀγάλια ἀγάλια, θωρακισμένος μ' ἕναν ἀκράτητο καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικὸ θυμασμὸ πρὸς τὸν Εὐριπίδη, ὁ ποιητὴς τῆς «Μερόπης», ποὺ εἶναι τὸ ἀριστούργημά του.

Ὁ κ. Καλλαμᾶνος μᾶς θύμισε, μὲ τὴ μελέτη ποὺ ἔκαμε τοῦ ἔργου τοῦ Βερναρδάκη τὴν ἰδέα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ἀνάφερε γιὰ τὴν κριτική· πῶς ἡ κριτικὴ δὲν εἶναι μόνο ἀναλυτικὴ κ' ἐξηγητικὴ δουλειὰ μὲ καλαισθησία καὶ μὲ γνώση, μὰ καὶ τέχνη τοῦ λόγου ἀνεξάρτητη, καὶ σχεδὸν δημιουργική· Ὁ κ Καλλαμᾶνος μᾶς παρουσίασε, βέβαια, τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητῆ, ὁλλὰ κάπως καὶ ἐξιδανικεμένη, καὶ σὰν ἀντιφεγγισμένη ἀπὸ τῶν πλατωνικῶν τύπων τὶς ἀναλαμπές. Ὁ ἐγκωμιαστὴς, ἀπάνω στὰ θεμέλια τοῦ πραγματικοῦ, δημιούργησε κ' ἕνα δεύτερο Βερναρδάκη· τιμή του καὶ χαρά μας.

Ὁ κ. Καλλαμᾶνος, μολονότι πανηγυριστὴς ἔργου γραμμένου στὴ ζωηρότερη, μὰ καὶ στὴν αὐστηρότερη καθαρεύουσα, δὲν ἔλειψε νὰ θυμηθῇ καὶ νὰ τονίσῃ πῶς ὁ πεθαμένος ποιητὴς εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ γενναιότερα πολεμήσανε—ἂς εἶναι καὶ θεωρητικὰ μονάχα—τὸ γλωσσικὸ λογιωτατισμὸ, διάβασε δὲ κάποιο κομμάτι ἀπὸ τὸν «Ψευδαττικισμοῦ Ἔλεγχο», ποὺ ἂν εἴτανε γραμμένο στὴ δημοτικὴ γλῶσσα, κι ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπο, θὰ ἔφτανε γιὰ νὰ περάσῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ δέκα ἀφορισμοὺς κι ἀπὸ ἄλλα τόσα εἰδικὰ δικαστήρια. Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς ἡ καθαρεύουσα γλῶσσα καὶ τοῦ Βερναρδάκη καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Καλλαμάνου—μὲ ὅλο τὸ ἀβρὸ καὶ μεταξένιο μεταχείρισμα ποὺ τῆς κάνει—ἀποσκεπάζει μέσα σὲ μολυβένια σύγνεφα τὴν καθαρὴ λάμψη τῶν ἰδεῶν αὐτῶν καὶ κατὰ πολὺ ἐλαττώνει τὴν ἐντυπωση ποὺ προξενοῦσε ἡ ἐπαναστατική της τόλμη, ἂν ἐκφράζονταν στρογγυλώτερα· καὶ ὅσο κανεὶς κι ἂν ὑποψιάζεται τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ γραφίμενα τοῦ Βεναρδάκη, πάλε, καὶ ἁπλοϊκὲς ἂν δὲν εἶναι, δὲν μποσεῖ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ κάποιαν ἀμφιβολία, καὶ συλλογίζεται : σὴ γλῶσσα αὐτὴ, ποὺ κηρύττει τὰ καταφρονεμένα της δικαιώματα ὁ Βερναρδάκης, ποιά τάχα νὰ εἶναι; ἡ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ἢ ἡ γλῶσσα τοῦ συγραφέα τοῦ «Ἔλεγγου ψευδαττικισμοῦ;»

Ἂς εἶναι. Ὁ κ. Καλλαμᾶνος ὄχι μόνον ὡραῖα, μὰ καὶ γενναῖα τὰ εἶπε. Ὅσο κι ἂν ἀνήκει στὴν τάξη τῶν θεωρητικῶν καὶ σκεπτικῶν κάπως καὶ δισταχτικῶν ὀπαδῶν τῆς γλωσσικῆς ἀλήθειας—ἀξιοσέβαστων πάντα—ποὺ ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐμεῖς, μὲ τὰ χέρια μας, τὰ ὁποια χέρια μας, ἔχουμε πιάσει τσαπιὰ καὶ φτυάρια καὶ σκάφτουμε ὅπως μποροῦμε, μέσα στὰδούλευτο χωράφι, αὐτοὶ φοροῦνε ἀκόμα λευκὰ χερόχτια καὶ χορεύουνε μενουέτο ἀπάνου στὸ χωράφι,—ἔδειξε πῶς αἰσθάνεται καὶ πῶς ξανοίγει τὸν ἐρχομὸ καὶ τὸ ροδογέλασμα κάποιας ἄνοιξης διανοητικῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ μέσα σὲ μιὰ ὁμιλία γιὰ τὸ Βερναρδάκη δὲν κύρε νὰ ἀναφέρῃ παρὰ τρία ὀνόματα μεγάλων ποιητῶν, καθὼς εἶπε : τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Βαλαωρίτη, τοῦ Κρυστάλλη. Εἶνει τιηδόνια τοῦ Ἀπριλιοῦ μας.

Κ. Π.